

Coronapandemin och det ömsesidiga beroendet – Reflektioner över civilsamhällets roll i den segregerade staden

Apostolis Papakostas och Lisa Kings

EXTERNA PERSPEKTIV

Delegationen mot segregation har gett bland annat forskare samt företrädare för myndigheter, kommuner, näringsliv och civilsamhällesorganisationer möjlighet att ge sina perspektiv på relationen mellan segregation och covid-19. Det är artikel-författarna som själva står för innehållet.

Denna artikel ingår i Delegationen mot segregations artikelserie. Hitta fler artiklar i serien på <https://www.delmos.se/kunskap/>.

Diarienummer: 2020-4.1.1-351/83
Publikationen består av 16 sidor.
Artikeln publicerades i mars 2021.

Layout
Global Reporting

Innehåll

1	Inledning	6
2	Världens sammanlänkning	7
3	Det ömsesidiga beroendet	8
4	Fragmentisering och segregation	10
5	Från folkrörelse till civilsamhälle: Civilsamhället i kris och under krisen	12
6	Solidaritet är en strukturell nödvändighet	13
7	Referenser	15

EXTERNA PERSPEKTIV

ARTIKELSERIE | 15

Artikelförfattare:

APOSTOLIS PAPAΚOSTAS

Apostolis Papakostas är professor i sociologi vid Institutionen för samhällsvetenskaper på Södertörns högskola, där han också är forskningsledare för *Reinvent, Centrumet för studier om den dynamiska staden*. Han har under de senaste åren lett flera forskningsprojekt som berör stadens förnyelse och utveckling, bland annat forskningsprojektet "Att återskapa förorten i fragmenterade landskap", vars huvudrapport *Att göra stad i Stockholms urbana periferi* publiceras i bokform i dagarna på förlaget Stockholmia. Han har även skrivit om social förändring och förnyelsens förutsättningar, om statens och civilsamhällets utveckling samt det offentliga livets civilisering.

LISA KINGS

Lisa Kings är filosofie doktor i sociologi och lektor och docent i socialt arbete vid Institutionen för samhällsvetenskaper på Södertörns högskola. Hon har under de senaste 20 åren lett och deltagit i flera forskningsprojekt om urbanitet, civilsamhälle och sociala rörelser. Hon är bland annat medredaktör till temanumret *Platskamp*, Arkiv 2018 och den kommande antologin *Resourceful Civil Society: Navigating the Changing Landscapes of Civil Society Organization*, 2021.

EXTERNA PERSPEKTIV

Delegationen mot segregation har gett bland annat forskare samt företrädare för myndigheter, kommuner, näringsliv och civilsamhällesorganisationer möjlighet att ge sina perspektiv på relationen mellan segregation och covid-19. Det är artikel-författarna som själva står för innehållet.

Denna artikel ingår i Delegationen mot segregations artikelserie. Hitta fler artiklar i serien på <https://www.delmos.se/kunskap/>.

Coronapandemin och det ömsesidiga beroendet

– Reflektioner över civilsamhällets roll i den segregerade staden

Apostolis Papakostas och Lisa Kings

Kriser har en tendens att förstärka redan existerande ojämlikhet. I denna artikel tar forskarna fasta på hur coronakrisen kan användas för att synliggöra en samhällsutveckling där kollektiva lösningar har uppluckrats och ersatts av individuella dito, vilket i sin tur främjat ökad ojämlikhet och segregation. Med ett särskilt fokus på det etablerade civilsamhället och dess övergång från folkrörelser till professionaliserade civilsamhällesorganisationer illustreras i artikeln hur etablerade organisationer i en kris primärt intar en reaktiv roll som "brandkår" och statens ställföreträdare. I kontrast till det bör detta leda till självreflektion där återupprättande av civilsamhällets samhällsbyggande roll har en framträdande position.

1 Inledning

I dess vardagliga betydelse innebär ordet kris en plötslig intensifiering av ett samhällsproblem. När samhällskriser inträffar efterfrågas vanligen handling av samhällsaktörerna. Kriserna måste hanteras, och samhället hamnar i en kollektiv upprymdhet (collective effervescence),¹ ett tillstånd där det förväntas att aktörer samlas, kommunicerar och tillsammans deltar i hanteringen av problemet. Men ordet kris är tvetydigt i sin ursprungliga betydelse och innebär också reflexion, (om)prövning och bedömning. Med avstamp i den aktuella coronakrisen ska vi i denna korta artikel utgå från just denna mer framåtsyftande betydelse av ordet kris, reflektera över det som krisen synliggör och lyfta fram preliminära lärdomar.

Kriser, som den vi ser under coronapandemin, har en tendens att förstärka redan existerande ojämlikhet. Samtidigt har pandemin synliggjort hur människor i det moderna samhället, och då särskilt i staden, är mer beroende av varandra än vad vi kanske vanligtvis vill tro. Även om pandemin slår särskilt mot redan utsatta grupper och platser kan inte samhällets mer bemedlade vaccinera sig genom social eller geografisk distans. Med fokus på civilsamhället och dess samtida roll i samhället tar vi i denna artikel fasta på hur den aktuella pandemin kan användas för att synliggöra en samhällsutveckling där kollektiva lösningar har uppluckrats och ersatts av individuella dito.

Vi argumenterar också för att civilsamhället under pandemin har trätt in som extra skydds nät för utsatta personer, och därmed fyllt en viktig funktion i hur samhället hanterat krisen, men att det främst intagit en reaktiv roll som ”brandkår” och statens ”hjälpreda”. Vi ser detta som illustration av en pågående förskjutning inom civilsamhället och menar att det finns behov av att reflektera kring återupprättande av civilsamhällets samhällsbyggande roll.

¹Se Durkheim, 1995.

2 Världens sammanlänkning

Att coronakrisen är sammankopplad med den tilltagande sammanlänkningen av världen och människors resande är uppenbart. På kort tid har viruset från att ha varit lokalt blivit en global pandemi som med varierande intensitet och styrka drabbar i stort även de mest avlägsna platser i världen såsom relativt isolerade småbyar. Spridningsmönstret följer i stort graden och intensiteten av sammanlänkningen mellan det globala och det lokala genom människornas resande i världen, deras rörelser och interaktion med varandra i samhällen. Det är också uppenbart att de sociala banden och kontaktytorna mellan människor i lokalsamhället är av stor betydelse i sammanhanget. Starka band och tätare kontakter på lokalnivå underlättar för viruset att spridas. Nätverksspecialister har skapat mycket illustrativa modeller som visar hur de underliggande nätverksförbindelserna skapar mellanmänniska överföringsbroar varigenom viruset sprids. Tidningen New York Times har med hjälp av nätverksforskare gjort en mycket talande illustration som visar hur viruset sprids genom tåg- och flygresor från Wuhan i Kina till andra världsdelar och lokalt genom olika tillfälliga möten mellan människor i samlingsplatser såsom kyrkor eller caféer.²

Ett sätt som viruset har spridits är genom tillfälliga kontakter mellan människor som råkadde befinna sig i närheten av andra personer i till exempel samma flygplan, samma restaurang eller samma kyrka. Huvudsakligen har olika nationella åtgärder mot viruset i världen försökt att minska, reglera och kontrollera flöden i dessa nätverk, genom kombinerade åtgärds paket som skiljer sig utifrån var någonstans i dessa nätverk tonvikten ligger. Att stänga nationella gränser eller att införa lokala utgångsförbud är exempel på de mest radikala åtgärderna. Den första åtgärden syftar till att bryta sammanlänkningen mot världen, medan den andra syftar till att begränsa kontaktytorna på lokal nivå genom att reglera omfattningen av och frekvensen i fråga om tillfälliga möten. I sådana möten råkar bara människorna befinna sig på samma plats med andra utan att ha en särskild eller tydlig relation med varandra. Men det finns andra typer av möten mellan människor där det finns ett ömsesidigt beroende som förbinder människorna.³ Exempelvis ett möte mellan en resenär i behov av transport och en chaufför som kör en taxi. Det är denna typ av relationer som vi kommer att belysa i denna artikel.

² Se <https://www.nytimes.com/interactive/2020/03/22/world/coronavirus-spread.html>.

³ Se Ahrne & Papakostas (2014) for en typologi av olika typer av sociala relationer.

3 Det ömsesidiga beroendet

Moderna samhällen, vars tillblivelse ofta dateras till 1800-talet och framåt, bygger på arbetsdelning, specialisering och social differentiering. Varje grupp av människor utför olika roller eller arbetsuppgifter. Grupperna, och även individerna i varje grupp, blir alltmer specialiserade. I och med detta blir vi olika varandra och på ett sätt unika, men det leder också ofta till ojämlikhet eftersom det till olika roller eller arbetsuppgifter kopplas olika sorters materiella eller symboliska belöningar. Denna olikhet skapar olika intressen, och det moderna samhället är fyllt med grupper som försöker förvekliga sina strävanden med denna grundläggande olikhet som basis. Det som vi kallar intressegrupper i Sverige, såsom fack- och arbetsgivarföreningar, är exempel på detta. Sådana strävanden har genom historien fått materialiserade avtryck i stadens sociala geografi, ofta som resultat av kriser förknippade med hälsorisker. Dessa risker har uppkommit genom städernas framväxt och förtätning av kontaktytorna mellan människorna och sanitära olägenheter i städernas mest trångbodda delar. Den sociala närheten i städer där man levt och bott tätt inpå varandra skapade ett gemensamt öde för städernas invånare, där det som drabbade de ekonomiskt svagare grupperna lätt kunde överföras till de mest välbärgade.⁴

Detta beroende, som ökade under tillblivelsen av det moderna samhället, satte även i gång två långsiktiga historiska rörelser. Den första hade olikheten som grund. De mest välbärgade grupperna försökte skapa ett geografiskt och på så sätt även socialt avstånd genom att flytta till ytterstadsdelar och genom detta undvika stadens ”sociala smuts”⁵ och de risker som associeras med den.⁶ Detta är ursprunget till långvariga segregationsprocesser som blir alltmer synliga när de numera i dagens svenska samhälle också får alltför tydliga sociala distinktionsmarkörer av etnicitet och hudfärg. Segregationen i Stockholm började till exempel inte med att många utomeuropeiska migranter bosatte sig i Tensta och Rinkeby, utan när välbärgade grupper bosatte sig i Djursholm och Saltsjöbaden för mer än hundra år sedan.⁷ Segregation är inte huvudsakligen resultat av val gjorda av de som bor i socioekonomiskt utsatta områden utan i stort en konsekvens av val som välbärgade grupper har gjort, och de har haft goda förutsättningar för att kunna välja.

Den andra historiska rörelsen hade det ömsesidiga beroendet som grund. Ju mer specialiserade och unika grupper och individer vi blir, desto mer beroende och behov av interaktion skapas mellan grupper och människor. I vardagliga situationer är detta beroende uppenbart. Vi akademiker kan till exempel behöva en frisör för att klippa håret eller en rörmokare för att ordna vattenläckan i köket. Beroendet har blivit mer omfattande och generellt genom den långvariga utvecklingen av två institutioner, moderna stater och företag. För det första skapade etablerandet av de framväxande moderna staterna nätverk som kopplade ihop människor som skattebetalare, rekryter, studenter och väljare och gjorde dem till medborgare.

⁴ Se Forsell, 2000.

⁵ Med ”social smuts” menas här personer som var socialt utsatta, exempelvis sjuka, fattiga, brottslingar, hade dåligt umgänge, prostituerade med flera.

⁶ Se Franzén, 1992.

⁷ Se Johansson, 1987.

För det andra organiserade kapitalistiska entreprenörer stora företag och skapade produktion och marknader som kopplade ihop människor som producenter och konsumenter. I och med att samhället moderniserats har detta beroende blivit mer omfattande, och man kan prata om *generaliserade kedjor av ömsesidigt beroende* som en grundläggande struktureringsprincip i samhällslivet.⁸ Detta skapade ett maktasymmetriskt men dock ömsesidigt beroende mellan rika och fattiga, i bemärkelsen att varje enskild individs livsöde hade konsekvenser för andra.

De generaliserade kedjorna för ömsesidigt beroende utgjorde grunden för kollektiva lösningar. Det mest tydliga exemplet av denna typ av lösningar är kanske städernas unifierade avloppssystem som avhjälpte sanitära problem i staden och minskade risken för spridning av överförbara sjukdomar. Stockholm fick exempelvis sitt första reningsverk först på 1930-talet. Ett annat exempel är krav för kontroll och medikalisering av prostitutionen i samband med syfilisutbrott eftersom sjukdomen kunde överföras till familjen via männen.⁹ Det mest tydliga exempel på detta i modern tid är välfärdsstatens uppbyggnad, som successivt efter slutet av 1800-talet och i varierande grad i olika världsdelar historiskt har vilat på samhällsberoendet av att soldaten och arbetaren samt deras familjer ska ha ett värdigt liv.¹⁰

⁸ Se Elias, 2001.

⁹ Se De Swaan, 1988.

¹⁰ Jämför Skocpol, 1995 samt Korpi, 1978.

4 Fragmentisering och segregation

I många västländer ser vi dock en tilltagande ekonomisk ojämlikhet¹¹ under de senaste decennierna, och så också i Sverige. Med den tilltagande ekonomiska och symboliska ojämlikheten utvecklas en starkare kollektiv egoism¹² i den rikaste delen av befolkningen. Den uttrycks i en uppfattning att det går att göra sig oberoende av den ekonomiskt sämre ställda delen av befolkningen genom att skapa en typ av social distansering som vi förknippar med segregation. Detta har lett till mer individbaserade lösningar på vardagslivets spörsmål. Det gäller allt ifrån ”finare” boende och skolor för de egna barnen till tillgång på vård och omsorg. I staden blir detta särskilt påtagligt då det är där människor högst upp och lägst ner i hierarkin tenderar att samlas, om än ofta tydligt åtskilda genom både synliga och osynliga murar. Framväxten av *gated communities* eller förorter för enbart välbärgade är de mest tydliga exemplen på detta. Ett flertal reformer, genomförda sedan 1990-talet och framåt, i det offentliga organisering, såsom ett tilltagande kommunalt självbestämmande, överföringen av statliga uppgifter till kommuner eller till andra aktörer samt minskad finansiering av välfärdsstatens infrastruktur, har huvudsakligen inneburit en *territorialisering* och *fragmentisering* av statens organisation och även en lösare sammankoppling mellan landets skattebetalare och medborgare som till exempel mellan skattebetalaren i Danderyd och medborgaren i norra Botkyrka. Oavsett hur välmotiverad denna omstrukturering varit utifrån vissa utgångspunkter har det skapat ett mer fragmenterat samhälle där det ömsesidiga beroendet i moderna samhällen osynliggjorts.

De flesta städer i världen är segregerade men livet fortskrider även med den ökade segregationen, åtminstone under ”normala” omständigheter. Eftersom det ömsesidiga beroendet finns som en relativt abstrakt och allmän struktureringsprincip förpassas den till den värld som människor tar för given. När viruset sprids genom dessa sociala broar av ömsesidigt beroende förses de med en markör som gör dem synliga. Resenären som kommer hem från Alperna åker hem till den exklusiva lägenheten i Vasastan med taxi som körs av en nyanländ flykting som bor i Rinkeby. I taxiförarens trångbodda hushåll bor också hans syster som jobbar inom äldreården där resenärens gamla föräldrar bor. Och grannfrun som taxiförarens familj umgås med jobbar inom hemtjänsten i Vasastan där hon varje dag besöker ett femtontal äldre som behöver omvårdnad i hemmet.

Vi inledde denna artikel med de tillfällighetsbetonade relationer eller möten som kan äga rum för att folk reser med t.ex. samma tåg eller råkar befinna sig på samma plats. I exemplet ovan är det en annan typ av relationer som träder fram: att träffas inom hushållet och genom arbetsplatsen. Taxiföraren träffar resenären genom arbetet i taxinäringen. Han bor i samma hushåll med sin syster som arbetar inom äldreården. Genom dessa relationer blir det abstrakta ömsesidiga beroendet mer konkret, och pandemin kan här liknas vid den vätska som gör att det osynliga bläcket, och i detta fall de generaliserade kedjorna av ömsesidighet, träder fram tydligt.

¹¹. Se Therborn, 2018.

¹². Se Österberg, 1988.

Det är i sådana kedjor i det moderna samhället som välbärgade kopplas ihop med fattiga, boende i socioekonomiskt starka områden med boende i socioekonomiskt utsatta områden och gör deras öde gemensamt. I en färsk uppdatering av pandemins offer i Sverige konstaterar till exempel Socialstyrelsen att fram till den 6 januari 2021 hade 7 768 personer över 70 år avlidit i Sverige.¹³ Av dem hade 6 150 personer bott i särskilt boende eller hade hemtjänst där de fick omvårdnad av personer med urvattnade anställningskontrakt, låga löner och som förmodligen bodde trångt. Ekonomisk ojämlikhet och segregation skördar liv genom detta beroende, även rika människors liv. Beroendet är strukturellt, och det är en illusion att tro att det kan hanteras genom individbaserade lösningar eller med brandkårsutryckningar i form av insatser riktade mot specifika grupper under korta tider.

¹³ <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistik-om-covid-19/statistik-om-covid-19-bland-aldre-efter-boendeform/>, hämtad den 11 januari 2021.

5 Från folkrörelse till civilsamhälle: Civilsamhället i kris och under krisen

Begreppen fragmentisering och segregering har också bäring i en diskussion om det samtida civilsamhället. Övergången från folkrörelse till civilsamhälle inom den politiska retoriken är inte bara en semantisk glidning, utan har över tid inneburit en förändrad politik och praktik.¹⁴ Det är en förändring som ägt rum utan större reflexion och diskussion. Folkrörelsemodellens särskilda sätt att binda samman olika delar av människors liv och fungera som en demokratisk kanal som länkar samman behov och krav underifrån är inte längre något vi finner om vi riktar blicken mot de etablerade och erkända civilsamhällesorganisationerna i Sverige.¹⁵ Från idén om stora självorganiserade kollektiv baserade på utbrett medlemskap som strävar efter att förverkliga sina idéer om samhället går utvecklingen mot att täcka upp för det offentliga. Det handlar här både om mer konventionell välgörenhet men också om att mot betalning axla rollen som utförare av diverse tjänster som det offentliga inte mår med eller vill konkurrensutsätta. Denna form av uppdrag bygger på villkorade resurser som kan toppas med projektmedel för innovativa ambitioner eller de av politiken särskilt omhuldade frågorna för tillfället.¹⁶ Men övergången till civilsamhällespolitik och det krympande handlingsutrymmet för civilsamhället att ”verka fritt men nära förbundet med staten” har gjort att exempelvis anställda på etablerade socialt inriktade organisationer i dag uppger att de, utifrån ambitionen att bevara den idéburna sektorns kärna, föredrar företagssamarbeten före statens villkorade resurser.

En illustration hämtad ur vår pågående forskning om förändringsarbete inom etablerade civilsamhällesorganisationer är talande. Under pandemins gång intensifieras den omvandling från folkrörelse till civilsamhälle som vi i korthet skissat ovan. Enligt verksamma i en etablerad organisation med historiska anor innebar den rådande pandemin att verksamheten till stor del kringkars och att fokus begränsades till att försöka möta utsatta människors mest grundläggande behov. Att fokusera verksamheten eller uppdrag efter behov, och det under en pågående global kris, behöver naturligtvis i sig inte vara något problematiskt, snarare önskvärt. Men sådana tillspetsningar under kristider tenderar att bli mer varaktiga, särskilt när kursändringar sker på ett oreflekterat sätt och inte varit föremål för en intern diskussion och reflexion om aktuella behov samt långsiktig eller kortsiktig prioritering. Hos aktiva inom civilsamhället noterar vi till exempel en oartikulerad oro angående vad samhällets villkorade välvilja att donera sådant som blivit över (t.ex. mat från catering) har för konsekvenser för organisationens grundläggande synsätt. Vid liknande förändringar som ofta äger rum under kriser tenderar den oreflekterade förändringen att omvandlas till tystnad i organisationen, en tyst närvaro som kan leda till en tyst avgång, särskilt bland gräsrotterna. På så sätt cementeras omvandlingen från folkrörelse till ett mer professionaliserat civilsamhälle utan starkt fotfäste i samhället och särskilt bland utsatta människor och platser.¹⁷

¹⁴ Se Wijkström, 2012.

¹⁵ Se Trägårdh (red.), 2014.

¹⁶ Se Wijkström, 2012.

¹⁷ Se Kings m.fl., 2021.

6 Solidaritet är en strukturell nödvändighet

Ingen människa i den moderna staden, inte ens de som kan isolera sig i *gated communities* (även om dessa i Sverige oftast inte har fysiska murar), kan med säkerhet avskärma sig från stadens gemensamma öde i tider av pandemier. I det moderna samhället i allmänhet och i staden i synnerhet är alla beroende av andra (de som kör buss och tåg, utbildar barn, tar hand om gamla, vårdar sjuka eller producerar och förser oss med olika varor och tjänster) och därför även av deras välstånd och välmående. Ovan beskrivna förändringar i samhället och förutsättningar för civilsamhället, en växande ojämlikhet mellan olika grupper, boendesegregation och en samhällsorganisation som inte står i klang med samhällslivets ömsesidiga beroende gör att kriser kommer oftare och har mer genomgripande konsekvenser. Det vill säga ifall vi tar till individuella lösningar på problem som kräver en kollektiv hantering riskerar dessa problem att leda till kriser. Om en epidemi omvandlas till kris är också avhängigt av hur samhällsorganisationen är uppbyggd. Coronapandemin synliggör således en aspekt av det moderna samhället, det ömsesidiga beroendet mellan människorna.

Civilsamhället predikar i allmänhet för solidaritet utifrån humanitära utgångspunkter, vilket blir mer intensivt i kristider. Med ett perspektiv på solidaritet som primärt återoppar den humanitära aspekten begränsas civilsamhällets roll till att engagera sig vid krisernas utbrott och att försöka lindra dess effekter för de som berörs mest. Det är en praktik som passar väl in och inte utmanar ett samhälle som bygger på funktionell differentiering, samt materiell och symbolisk ojämlikhet. Men om samhället även bygger på det ömsesidiga beroendet, så som blivit tydligt under denna pandemi, talar detta för att civilsamhällets roll också bör vara att under mer ”normala” tider arbeta för att förebygga krisernas effekter som kan drabba de ekonomiskt och materiellt svagare samhällsgrupperna hårt. Coronakrisen har på detta sätt synliggjort att solidaritet och kollektiva lösningar, som till exempel generell välfärd, goda boendeförhållanden och stabila anställningsförhållanden för alla, är en strukturell nödvändighet för samhället. Och detta berör inte bara de som drabbas hårdast utan alla.

Det som är strukturellt nödvändigt behöver dock aktörer för att materialiseras, och civilsamhället kan här spela en viktig roll. Vid sidan av akuta brandkårsutryckningar bör civilsamhället i större utsträckning åter inta en mer synlig, artikulerad och innovativ samhällsuppbyggande och förebyggande roll såsom fallet var i folkrörelsernas begynnelse. Det är till exempel många organisationer i civilsamhället som genom att erhålla offentliga bidrag engagerar sig i lokala utvecklingsprojekt i socioekonomiskt utsatta storstadsområden. Detta är inte fel i sig och ibland nödvändigt för att mildra den existerande segregationens konsekvenser. Men detta händer ofta utan förankring eller medlemmar i områdena och när problemen redan har uppstått. Mycket samhällsenergi går åt att hantera den friktion och de spänningar som stadsplanering och reformer i det offentliga har skapat. Konstanta brandkårsutryckningar är inte en på sikt hållbar praktik och ibland direkt kontraproduktivt på lång sikt. Att inta en mer aktiv roll i stadens görande, från planering till genomförande och förvaltning, skulle till exempel vara ett exempel på en sådan omorientering. Mer generellt och för att på sikt

kunna hantera de grundläggande mekanismer såsom ojämlikhet och segregation som gör att krisernas effekter blir större för vissa grupper och på vissa platser, krävs det att det etablerade civilsamhället överlag reflekterar över sin egen roll, grundidé och framtida riktning. Att återigen titta djupt i det egna landets eller andras länders (folk)rörelsetraditioner för att hämta inspiration är nog en bra start för detta.

Vår förhoppning att artikeln ska leda till reflektion kring hur vi vill ha vårt framtida samhälle och väcker frågor kring hur vi bäst kommer dit. Om artikeln väcker sådana frågor hos läsaren har den fullföljt sin uppgift.

7 Referenser

- Ahrne, G. och Papakostas, A. (2014). *Organisationer, samhälle och globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- De Swaan, A. (1988). *In Care of the State: Health Care, Education and Welfare in Europe and the USA in the Modern Era*. Cambridge: Polity.
- Durkheim, E. (1995 [1912]). *The Elementary Forms of Religious Life*. New York: The Free Press.
- Forsell, H. (2020). *Den föränderliga staden: Staden*. RJ årsbox 2020. Stockholm: Makadam förlag.
- Elias, N. (2001). *The Society of Individuals*. New York: Continuum.
- Franzén, M. (1992). *Den folkliga staden. Söderkvarter i Stockholm mellan krigen*. Lund: Arkiv.
- Johansson, I. (1987). *Stor-Stockholms bebyggelsehistoria: markpolitik, planering och byggande under sju sekler*. Stockholm: Gidlund i samarbete med Bygghälsningsrådet.
- Kings, L., Kellecioglu, I., Rezai, A. & Kravchenko, Z. (2021). ”Civilsamhället och marginaliserade områden. Att vara på plats och att göra plats”. I *Att göra stad i Stockholms urbana periferi*. sid. 189–209. Stockholm: Stockholmia förlag.
- Korpi, W. (1978). *Arbetarklassen i välfärdskapitalismen: arbete, fackförening och politik i Sverige*. Stockholm: Prisma.
- Skocpol, T. (1995). *Protecting Soldiers and Mothers: The Political Origins of Social Policy in the United States*. New York: Belknap Press.
- Therborn, G. (2018). *Kapitalet, överheten och alla vi andra: klassamhället i Sverige – det rådande och det kommande*. Lund: Arkiv förlag.
- Trägårdh, L. (red.) (2007). *State and civil society in Northern Europe: the Swedish model reconsidered*. New York: Berghahn books.
- Wijkström, F. (2012). ”Mellan omvandling och omförhandling: civilsamhället i samhällskontraktet”. I *Civilsamhället i samhällskontraktet: en antologi om vad som står på spel*. sid. 1–33. Stockholm: European Civil Society Press.
- Österberg, J. (1988) ”Collective Egoism.” I *Self and Others*, s. 177–201. Springer, Dordrecht, 1988.

EXTERNA PERSPEKTIV

Delegationen mot segregation har gett bland annat forskare samt företrädare för myndigheter, kommuner, näringsliv och civilsamhällesorganisationer möjlighet att ge sina perspektiv på relationen mellan segregation och covid-19. Det är artikel-författarna som själva står för innehållet.

Denna artikel ingår i Delegationen mot segregations artikelserie. Hitta fler artiklar i serien på <https://www.delmos.se/kunskap/>.